

Ο φονεύων άνθρωπος

Την αρχαία ελληνική θρησκεία εξετάζει υπό το πρίσμα της συγκριτικής ανθρωπολογίας ένας επιφανής ελληνιστής: ο Βάλτερ Μπούρκερτ

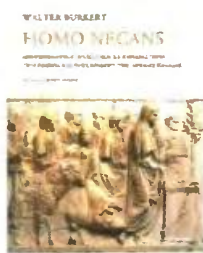
Του **Σάκη Μαλαβάκη**

Η επιθετικότητα είναι εγγενές χαρακτηριστικό του ανθρώπου ο οποίος αγωνίζεται για την επιβίωση του υποστηρίζει ο Μπούρκερτ και παίρνει ως σημείο αναφοράς τον Homo neccans η αλλιώς τον «άνθρωπο που φονεύει» (από το λατινικό ρήμα neco: φονεύω, σφαγιάζω). Με δεδομένο λοιπόν ότι «το αίμα και η βία караδοκουν, κατά τρόπο συναρπαστικό, στην καρδιά ακριβώς της θρησκείας», ο γερμανός μελετητής συνδέει την κυνηγετική πρακτική των προϊστορικών κοινωνιών με τη μετέπειτα θυσιαστήρια τελετουργία, μετέξελξη της οποίας υπήρξαν πάμπολλες θρησκευτικές γιορτές και «τεροπραξίες» της αρχαιότητας.

Από τους εγκυρότερους μελετητές της αρχαίας ελληνικής θρησκείας και ομότιμος καθηγητής των Πανεπιστημίων της Ζυρίχης και του Βερολίνου, ο Μπούρκερτ ξεκινά από μια ευρύτερη ανθρωπολογική θεώρηση και επιχειρεί τη διατύπωση μιας γενικής θεωρίας της γένεσης της θρησκείας και του πολιτισμού (κεφάλαιο 1ο), επιχειρηματολογώντας ως εξής: όντας αναγκασμένοι να σκοτώσει για να τραφεί, ο άνθρωπος - κυνηγός από τη μία ένιωθε αποτροπισμό και ενοχή για την πράξη του, από την άλλη όμως ήταν χαρούμενος επειδή κατάφερνε να επι-

«Η θυσία της Ιφιγένειας», λεπτομέρεια από τοιογραφία του Τζιοβάνι Μπατίστα Τιέπολο (1757)

Walter Burkert
HOMO NECANS
«Ανθρωπολογική προσέγγιση στη θυσιαστήρια τελετουργία και τους μύθους της αρχαίας Ελλάδας»
Μτφ. Βασίλ Λιάτσος
Εκδ. ΜΙΕΤ

ζήσει. Τα δύο πρώτα κατάφερνε να τα ξορκίσει, επινοώντας μύθους και θυσιαστήριες τελεουργίες. Εξέλιξη αυτών των μύθων και των τελεουργιών υπήρξε (και) η αρχαιοελληνική θρησκεία.

Προκειμένου να επιβεβαιώσει τις υποθέσεις του αναφορικά με τη θυσιαστήρια τελετουργία, ο Μπούρκερτ αναζητά τα βασικά της χαρακτηριστικά σε αρχαιοελληνικές λατρευτικές πρακτικές. Ετσι μαθαίνουμε για τη μεγαλύτερη αρκαδική εορτή, τα Λύκαια, που λάμβανε χώρα στο Λυκαίον Ορος, στην καρδιά της Αρκαδίας, προς τιμήν του Δία. Σύμφωνα με τον μύθο οι θεοί, μεταξύ των οποίων και ο Δίας, ήταν καλεμένοι σε θυσιαστήριο γεύμα που τους προσέφερε ο πρώτος Βασιλιάς των Αρκάδων, ο Λυκάων.

Το γεύμα όμως κατέληξε σε ανθρωποφαγία, καθώς ο Βασιλιάς είχε θυσιάσει στον βωμό του βουνού ένα αγοράκι και στη συνέχεια ανακάτεψε τα εντόσθιά του με τα

υπόλοιπα κρέατα της θυσίας και τα παρουσίασε στο τραπέζι. Για να τιμωρήσει τον Λυκάωνα ο Δίας τον μεταμόρφωσε σε λύκο.

Το αγόρι που είχε θυσιαστεί ήταν ο Αρκάς, πατρογονικός Βασιλιάς των Αρκάδων και γιος του Δία και της κόρης του Λυκάωνα, της Καλλιστώς, η οποία ύστερα από τη συνεύρεσή της με τον Δία είχε μεταμορφωθεί σε αρκούδα. Ο Δίας επανέφερε τον Αρκάδα στη ζωή, αυτός μεγάλωσε κοντά σε έναν βοσκό και όταν έγινε έφηβος καταπάστηκε με το κυνήγι.

Μια μέρα, περιπλανώμενος στο Λύκαιον Ορος, συνάντησε τη μητέρα του και σύμφωνα με μία εκδοχή την κυνήγησε, σύμφωνα με μία άλλη ζευγάρωσε μαζί της. Η αποτρόπαια αυτή πράξη όμως συνέβη στο ορεινό τέμενος όπου η είσοδος ήταν απαγορευμένη σε όλους. Για αυτόν τον λόγο, ο Αρκάς και η αρκούδα έπρεπε να θυσιαστούν πάνω στον βωμό του Διός Λυκαίου, εγκαθιδρύο-

ντας έτσι μια τελετουργία η οποία θα συνεχιστεί για πολλά χρόνια στην ίδια τοποθεσία και θα αποτελέσει κεντρικό σημείο στη ζωή των Αρκάδων.

Παρουσιάζοντας και αναλύοντας διεξοδικά και άλλους μύθους και θυσιαστήριες τελεουργίες της αρχαίας ελληνικής θρησκείας (τα Ανθεστήρια, τα Ελευσίνια Μυστήρια, τελετές διάλυσης και «πρωτοχρονιάς» όπως τα Παναθήναια και τα Αργιώνια), ο Μπούρκερτ φαίνεται να επιβεβαιώνει την αρχική του υπόθεση αναφορικά με την εξέλιξη της αρχαιοελληνικής θρησκείας.

Το βιβλίο του Βάλτερ Μπούρκερτ μπορεί να διαβαστεί ως μια διεξοδική ερμηνευτική των μύθων και των τελεουργιών της αρχαίας Ελλάδας, υπό το πρίσμα της ελεγχόμενης επιθετικότητας και της ανάγκης των ανθρώπων της εποχής εκείνης για τη συγκρότηση μιας στερεής και συνεκτικής κοινότητας.